15 Απριλίου 2026

Φλογεροί Κύπριοι αγωνιστές στην Ελληνική Επανάσταση: Κυπριανός, Νικόλαος και Θεόφιλος Θησέως – Θυσίες, διεκδικήσεις και απεικονίσεις

/ Αφιερώματα / Γενικά Θέματα / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα

Ένας από τους 23.500 περίπου φακέλους του Αρχείου Αγωνιστών, στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, φέρει την ένδειξη «Νικόλαος και Θεόφιλος Θησεύς – Κύπρος» και περιλαμβάνει μία τρισέλιδη αίτηση και οκτώ πιστοποιητικά. Την αίτηση υπέβαλαν οι Ελπίς και Ελευθερία Θησέως, υπογράφοντας ως ορφανές θυγατέρες του μ. Ν. Θησέως. Μάλλον, όμως, ήταν κόρες του Κυπριανού Θησέως, ο οποίος είχε εκδημήσει στα τέλη της δεκαετίας του 1830, με συνέπεια την ανάληψη

της κηδεμονίας από τον Νικόλαο.

Τρεις φλογεροί Κύπριοι αγωνιστές

Ο Κυπριανός, ο Νικόλαος και ο Θεόφιλος Θησέως ήταν γιοι του π. Σάββα, εξαδέλφου του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού και μέλη, προφανώς, της Φιλικής Εταιρείας.

Όταν ξέσπασε η Επανάσταση, ο φιλόμουσος έμπορος Κυπριανός Θησεύς βρισκόταν στην Κύπρο. Λίγο πριν το ιουλιανό μακελειό, κατόρθωσε να διαφύγει στο Καστελόριζο και ακολούθως στη Σύμη. Σημαντικότατες είναι οι εκκλήσεις, τις οποίες απηύθυνε στους Υδραίους, ζητώντας συνδρομή για την απελευθέρωση της Κύπρου, νήσου, κατ’ αυτόν, της Ελλάδας.

Η Επανάσταση βρήκε τον λόγιο κοσμοπολίτη Νικόλαο Θησέα στη Γαλλία, όπου διατηρούσε ανθηρό εμπορικό οίκο. Ποθώντας να συμβάλει έμπρακτα στον Αγώνα, ο Νικόλαος πρωτοστάτησε στη στρατολόγηση και αποστολή στην Ελλάδα ομογενών και φιλελλήνων, δαπανώντας σεβαστά ποσά. Μετά τις σφαγές του Ιουλίου, εξελέγη από καταφυγόντες στην Ευρώπη επιφανείς συμπατριώτες του Επίτροπος της Νήσου Κύπρου.

«Νομίζομεν ενώπιον Θεού και ανθρώπων ότι έχομεν κάθε δίκαιον να μη γνωρίζωμεν πλέον διά διοίκησιν τους αιμοβόρους τούτους λῃστάς (τους Τούρκους), αλλά συμφώνως με τους λοιπούς αδελφούς ημών Έλληνας θέλομεν προσπαθήσει την Ελευθερίαν της ειρηνικής ημών, πάλαι μεν Μακαρίας, ήδη δε τρισαθλίας Νήσου Κύπρου», τόνισαν, μεταξύ άλλων, οι 18 υπογράφοντες κληρικοί και λαϊκοί, στη γνωστή, πια, διακήρυξη της 6ης Δεκεμβρίου 1821, εξουσιοδοτώντας τον Νικόλαο για δράση υπέρ της ελευθερίας της ιδιαίτερης πατρίδας.

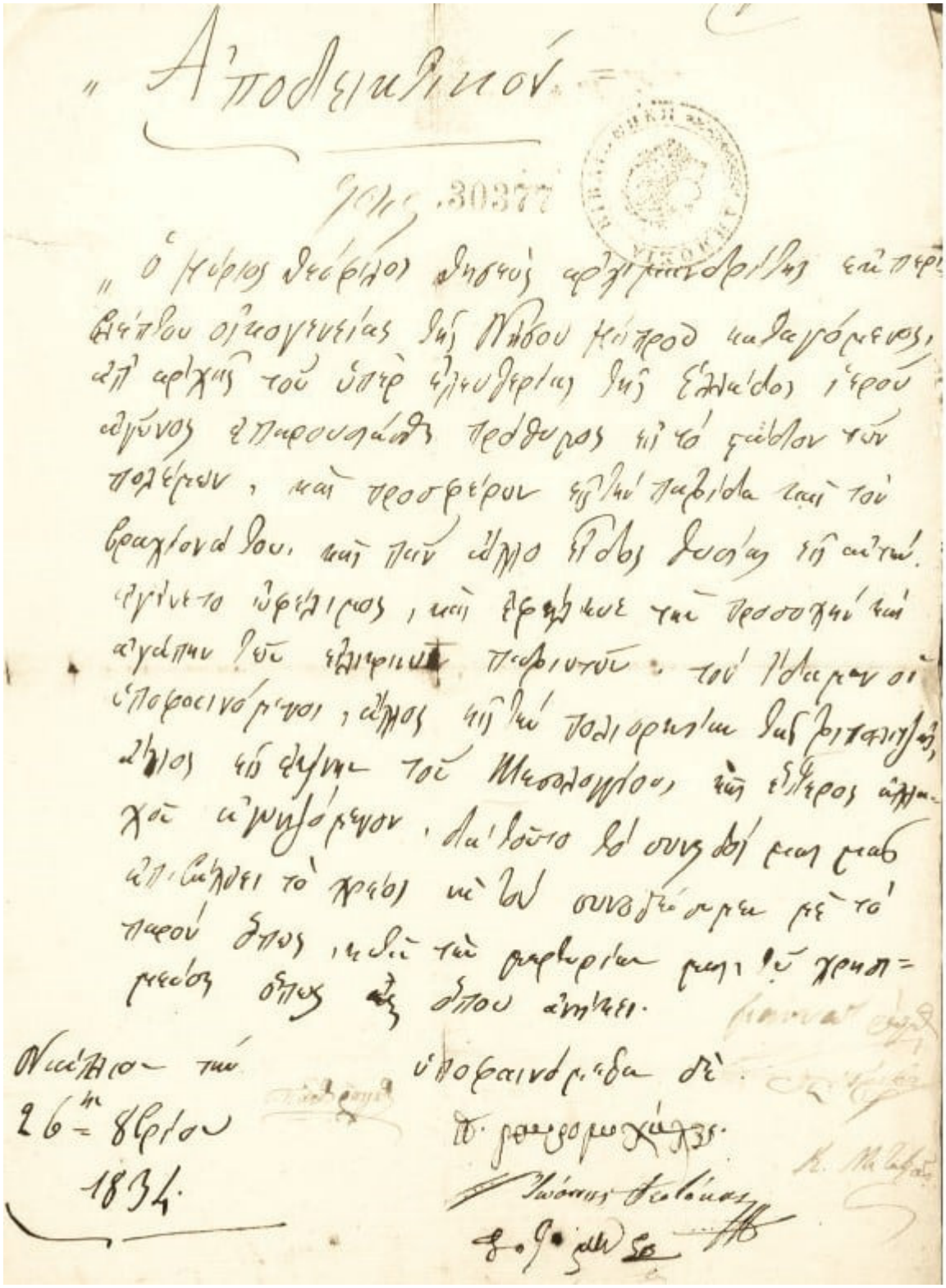

Στοχεύοντας την οργάνωση της απελευθέρωσης της Κύπρου, το 1822 ο Ν. Θησεύς μετέβη στην Πελοπόννησο, όπου προσπάθησε, ανεπιτυχώς, να παρουσιαστεί στην κυβέρνηση, αίτημά του ή πληρεξουσιότητα για σύναψη ευρωπαϊκού δανείου για χρηματοδότηση εκστρατείας. Παρά την απογοήτευση, ο Νικόλαος έμεινε στην Ελλάδα έως το 1824, οργανώνοντας στρατεύματα και συμμετέχοντας σε μάχες.

Ο τρίτος αδελφός, ο αρχιμανδρίτης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Θεόφιλος Θησεύς,

πρωτοστάτησε στις προσπάθειες για ξεσηκωμό του νησιού, το καλοκαίρι του 1821. Οι σφαγές του Ιουλίου τον βρήκαν στο Καστελόριζο, όπου είχε διαφύγει καταζητούμενος από τους Τούρκους. Για την πολεμική του δράση στην Ελλάδα τιμήθηκε, το 1825, με τον βαθμό του αντιστρατήγου.

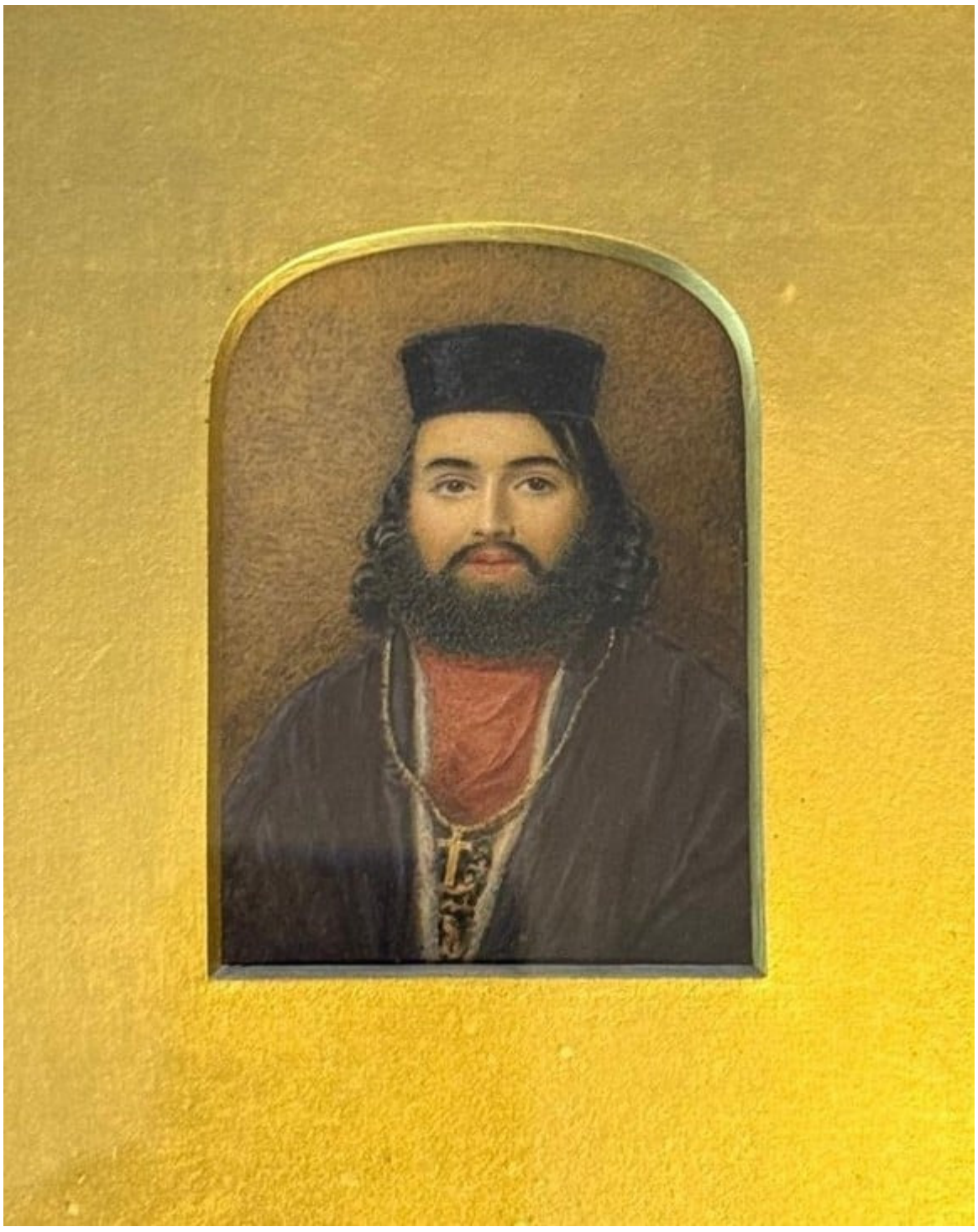

Ο Αρχιμανδρίτης Θεόφιλος Θησεύς. Μινιατούρα σε κάδρο (έγχρωμη). Συλλογή Ανδρέα Λ. Ευρυβιάδη. Copyright: Ανδρέας Λ. Ευρυβιάδης.

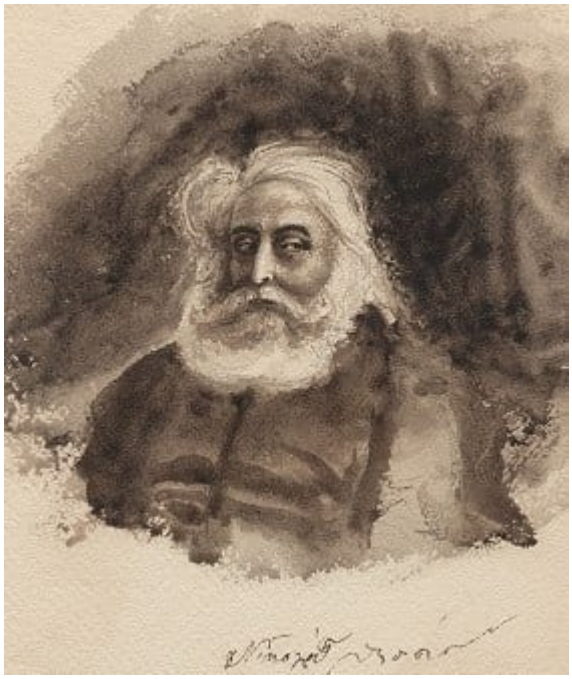

Προσωπογραφία του Νικολάου Θησέως (Benjamin Mary, 1840-1845). Χ. Δημακοπούλου (επιμ.), Η Ιστορία έχει πρόσωπο, Αθήνα 2020.

Ο αρχιμανδρίτης Θεόφιλος Θησεύς. Υδατογραφία, διάμ. 0,05 μ. (ΓΕ 8445). Μουσείο Μπενάκη.

Μετεπαναστατικά αιτήματα και διαδρομές

Το 1821 οι αδελφοί Θησείς ήταν πλούσιοι και ισχυροί προύχοντες. Το τέλος του Αγώνα και των ελπίδων της Κύπρου για άμεση συμπερίληψη στο ελληνικό κράτος τους βρήκε στερημένους συγγενών, περιουσίας και ισχύος. Όπως συνέβη, βάσει σουλτανικού διατάγματος και με τους πλείστους όσων συνδέονταν με την Επανάσταση, στην Κύπρο και τις άλλες οθωμανοκρατούμενες περιοχές, η περιουσία των Θησέων δημεύθηκε. Από την υπόλοιπη περιουσία, μεγάλο μέρος είχε δαπανηθεί για τον Αγώνα, ενώ η εμπορική δραστηριότητα αποτελούσε, πλέον, παρελθόν.

Υπό το βάρος αυτών των δεδομένων και περήφανοι για την πατριωτική δράση τους, μετεπαναστατικά οι αδελφοί Θησέως διεκδίκησαν επανειλημμένα και επίμονα αφενός την εξόφληση των αποδεδειγμένων χρεών του Κοινού των Κυπρίων και του ελληνικού κράτους απέναντί τους αφετέρου επαγγελματική αποκατάσταση, ανάλογη θυσιών και προσόντων.

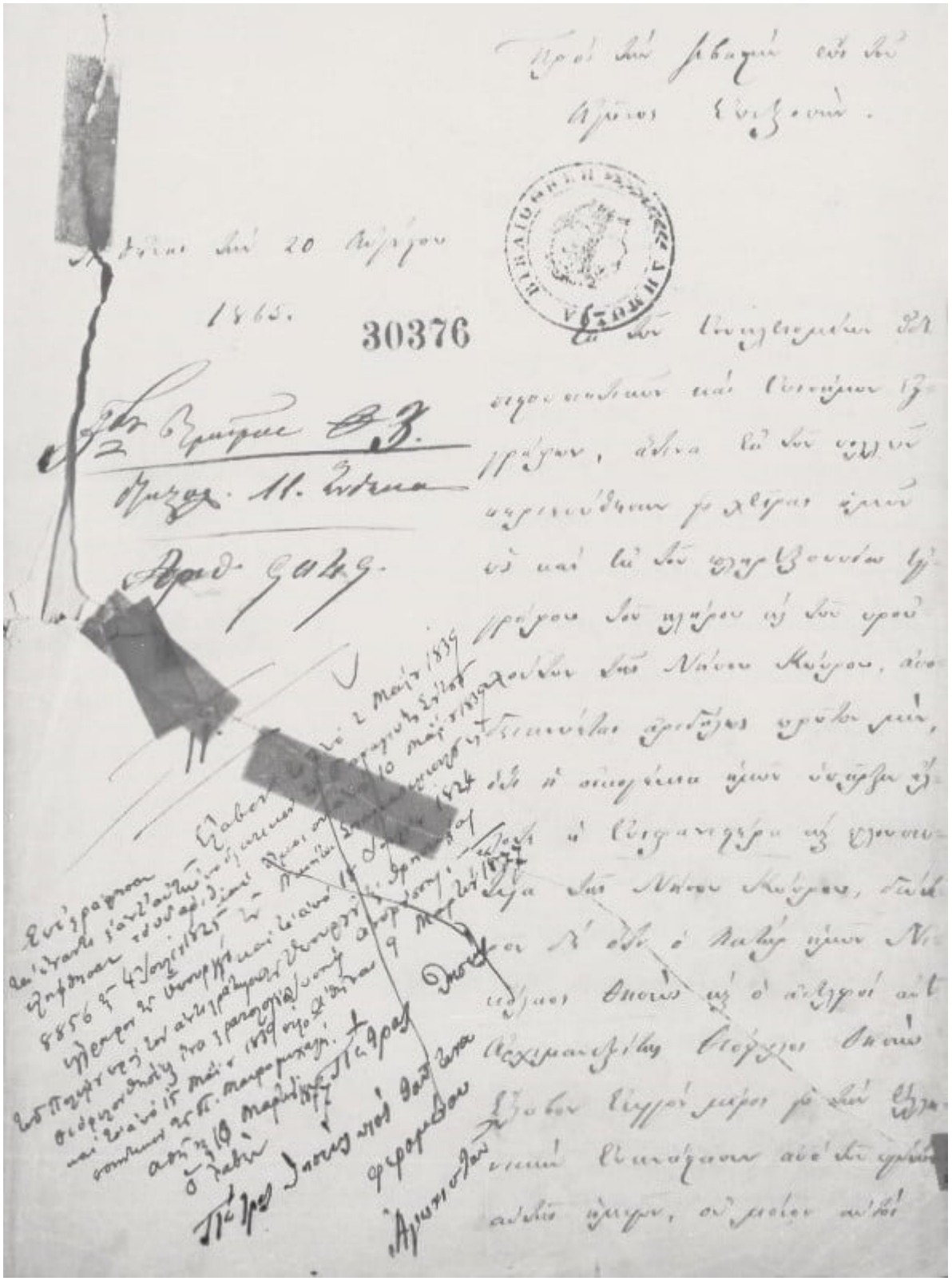

Η πρώτη της αίτησης της Ελπίδας και της Ελευθερίας Θησέως. Πηγή: ΕΒΕ / ΑΑ, κυτίο 62, φάκ. «Νικόλαος και Θεόφιλος Θησεύς».

Πλέον, όμως, το Κοινόν των Κυπρίων ήταν μετριοπαθές, εστιασμένο στη βελτίωση των όρων διαβίωσης υπό την οθωμανική κυριαρχία και απρόθυμο να εξοφλήσει εμβληματικούς επαναστάτες.

Το ελληνικό κράτος αναγνώριζε τις εκδουλεύσεις των αδελφών Θησέως. Άλλωστε, χάρη σε αυτές οι Θησείς έγιναν Έλληνες πολίτες. Ωστόσο, τα διαθέσιμα κρατικά μέσα ήταν δυσανάλογα με τις απαιτήσεις και τις ανάγκες του πλήθους των αυτοχθόνων και ετεροχθόνων αγωνιστών και των πολεμοπαθών. Συνεπώς, η έκβαση των διεκδικήσεων των Θησέων υπήρξε, όπως και των πλείστων άλλων, απογοητευτική.

Το 1830 ο Κυπριανός Θησεύς εγκαταστάθηκε οικογενειακώς στην Ερμούπολη της Σύρου, όπου διορίστηκε υγειονόμος και ακολούθως δικαστής.

Ο Νικόλαος Θησεύς διορίστηκε, το 1834, πρόξενος της Ελλάδας στη Βηρυτό. Επρόκειτο για έναν τιμητικό διορισμό ο οποίος, όμως, δεν επέλυσε τα βιοποριστικά προβλήματα. Σύντομα, λοιπόν, άρχισε να επιζητά, απευθυνόμενος σε υπουργείο των Εξωτερικών και Ανάκτορα, είτε αναβάθμιση του προξενείου είτε μετάθεση. Εστιάζοντας στις μεγάλες προσωπικές και οικογενειακές θυσίες, ζητούσε την εκπλήρωση του αιτήματος ως δίκαιη αποκατάσταση, η οποία, βάσει των προσόντων του, θα εξυπηρετούσε τα εθνικά συμφέροντα.

Τον Νοέμβριο του 1840, ο Νικόλαος διορίστηκε Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στο Βουκουρέστι. Ωστόσο, οι διεθνείς εξελίξεις ματαίωσαν την ανάληψη των καθηκόντων. Παρά τις επίμονες εκκλήσεις στους κυβερνώντες, για αποκατάσταση ανάλογη των εκδουλεύσεων, προσόντων και αναγκών, από το 1841 έως και τον θάνατό του κατά την επιδημία χολέρας, το 1854, μοναδικός δημόσιος πόρος του Ν. Θησέως ήταν μηνιαία σύνταξη 100 δρχ. έναντι παλαιών χρεών.

Ο Θεόφιλος Θησεύς τέθηκε στην υπηρεσία του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων και ως έξαρχος υπηρέτησε σε διάφορα μέρη. Το 1842 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα· το 1845 επέστρεψε στην Κύπρο. Τελευταία ίχνη του αποτελούν επιστολές του στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Κύριλλο Α΄, το 1851, για επιστροφή της δημευθείσας περιουσίας.

Αναγνωρίζοντας, στο μεταξύ, τις εκδουλεύσεις του αρχιμανδρίτη Θεόφιλου Θησέως, το ελληνικό κράτος τον συμπεριέλαβε, το 1836, στους πρώτους 437 δικαιούχους του αργυρού αριστείου του Αγώνος. Η ηθική αξία της απονομής του μεταλλίου με τις επιγραφές «Όθων Α΄. Βασιλεύς της Ελλάδος» και «Τοις ηρωικοίς προμάχοις της πατρίδος» και του διπλώματος ήταν μεγάλη και τα συνοδευτικά προνόμια σημαντικά: Τιμητικές θέσεις στους δημόσιους εορτασμούς, ελεύθερη

οπλοφορία, απαλλαγή από δημόσιες αγγαρείες και εκλογική προτεραιότητα.

Μεταθανάτια συμβολική «αποκατάσταση»

Το 1865, ενθαρρυμένες από τη σύσταση της «επί των εκδουλεύσεων και θυσιών του Αγώνος Επιτροπής», η Ελπίς και η Ελευθερία Θησέως απευθύνθηκαν εγγράφως σε αυτήν. Στην αίτηση, η υπερηφάνεια για τα οικογενειακά άθλα και τις εκδουλεύσεις συναντούσε το παράπονο και την αγανάκτηση για την κρατική παραγνώριση και τον αντίκτυπο στις ίδιες. Οι δύο αδελφές δεν αποσιώπησαν τη χορήγηση κρατικής συνδρομής κατά το παρελθόν• επισήμαναν, όμως, πως αυτή ήταν αναντίστοιχη των μεγάλων θυσιών. Όπως ήδη σημειώθηκε, μαζί με την αίτηση υποβλήθηκαν οκτώ πιστοποιητικά, προς επιβεβαίωση των γραφομένων και τη θεμελίωση των αιτημάτων.

Η Επιτροπή κατέταξε τον Θ. Θησέως στην Δ΄ τάξη των αξιωματικών και του Ν. Θησέως στην Ε΄ τάξη. Συνεπώς, για τον Θεόφιλο έπρεπε να καταβληθεί αποζημίωση 10.080 δρχ. και για τον Νικόλαο 6.480 δρχ. Ωστόσο, τα χρέη, τα οποία αναγνώρισε η τελευταία αυτή επιτροπή στους αγωνιστές, έμειναν κατά κανόνα ανεξόφλητα.

Οι δύο γνωστές απεικονίσεις των αδελφών Θησέως, και μια άγνωστη

Στα 1840-1845, η –παρά τις ταλαιπωρίες– αρχοντική και επιβλητική φυσιογνωμία του Ν. Θησέως προσέλκυσε το ενδιαφέρον του Βέλγου διπλωμάτη και ζωγράφου Benjamin Mary, ο οποίος φιλοτέχνησε την προσωπογραφία του. Τα μαλλιά και τα γένια είναι λευκά και πλούσια, το βλέμμα σοβαρό, προβληματισμένο.

Η όψη του Θ. Θησέως έγινε γνωστή από εφυαλωμένη μικρογραφία (διάμ. 0,05 μ.), η οποία βρίσκεται στο Μουσείο Μπενάκη (αρ. 8445). Σε αυτήν ο αρχιμανδρίτης απεικονίζεται με μαύρα-γκρίζα γένια, αρχιερατικό σταυρό και αργυρό αριστείο. Συνεπώς, η μικρογραφία δημιουργήθηκε μετά το 1836.

Υπάρχει, όμως, και μια άλλη απεικόνιση. Γεννημένος στη Βάσα Κοιλανίου, ο Ανδρέας Λ. Ευρυβιάδης είναι καθηγητής Μαθηματικών στη Μασαχουσέτη και συλλέκτης έργων τέχνης για περισσότερο από μισό αιώνα. Η σχέση του με τα έργα δεν είναι κερδοσκοπική, είναι, κυρίως, θέμα ζήλου και φιλοκαλίας, ιδίως όταν αυτά συνδέονται με την Κύπρο. Προ 48 ετών, στην προσωπική συλλογή προστέθηκε μια έγχρωμη μινιατούρα, σε χρυσόχρωμο πλαίσιο, σε κορνίζα.

«Theseus, Archimandrite of Cyprus, painted from life, by Thos Overton, 1823», διαβάζουμε χειρόγραφα στην οπίσθια όψη. Η ηλικιακή διαφορά με την προηγούμενη απεικόνιση είναι, άλλωστε, εμφανής. Και εδώ ο Θεόφιλος Θησεύς

φέρει καλυμμαύχι και αρχιερατικό σταυρό. Κόμη και γένια είναι μαύρα και πλουσιότερα και το πρόσωπο πιο ευτραφές. Βρετανός στην καταγωγή, ο Thomas Overton είναι γνωστός δημιουργός ανάλογων έργων και δραστηριοποιήθηκε στα 1815-1840 περίπου. Βάσει της σημασίας της απεικόνισης για την ιστορία της Κύπρου, ο κ. Ευρυβιάδης θεωρεί πως αυτή αρμόζει να βρει τη θέση της σε Μουσείο ή Πινακοθήκη.

* Δρ Ιστορίας Α.Π.Θ.

philenews.com